

Αθανάσιος Πετσάλης - Διομήδης. Ο αισθαντικός ανατόμος, της αστικής τάξης !

Πολιτισμός / Λογοτεχνία - Φιλολογία

Πάνος Ν. Αβραμόπουλος, Μ.Σc Δ/χος Μηχανικός Ε.Μ.Π.

Στην πνευματικά πολύπλαγκτη και ηθικά βασανισμένη γενιά του '30, που τόσο κατέλειπε σπουδαίο και νοηματισμένο έργο στην νεοελληνική γραμματεία, περίοπτη θέση κατέχει ο Θανάσης Πετσάλης Διομήδης. Αποτύπωσε αδρά, με τον λεπταίσθητο χρωστήρα του τη δόξα και το μεγαλείο της αστικής τάξης - μέλος της οποίας υπήρξε - όπως και τις πτώσεις και τις υφέσεις της και έδωσε αριστουργήματα στο φάσμα της διηγήματος και της ιστορικής μυθιστοριογραφίας, που θα μείνουν ανεξίτηλα στα ελληνικά γράμματα. Οι άχραντες ηθικά μορφές του Πετσάλη, όπως η *Μαρία Πάρνη*, αναδίνουν το άρωμα και την ευγένεια της αρχοντικής μεταπολεμικής Αθήνας, ενώ αντικατοπτρίζουν συνάμα τις εξελικτικές τάσεις της ελληνικής κοινωνίας.

Η συγγραφική δημιουργία του Πετσάλη δίσταται σε δυο φάσεις. Στην πρώτη φάση ο δημιουργός και μεταξύ των ετών 1933 και 1935 γράφει μια τριλογία και υπό τον τίτλο «Γερές και αδύναμες γενιές» στην οποία επιχειρεί μια πανοραμική κάτοψη

της ανώτερης κοινωνίας, εμφανώς επηρεασμένος από την αισθητική τάση του «ρεαλισμού», που θέλει το μυθιστόρημα καλλιτεχνική ανάπλαση της πραγματικότητας. Πετυχαίνει έτσι να δώσει ένα λαμπρό αποτέλεσμα, που θα τύχει της ευμενούς υποδοχής της κριτικής, έστω και με τις έγκυρες ενστάσεις της. Ο Θανάσης Πετσάλης ίσως να αποτελεί τον πρώτο μυθιστοριογράφο μας που βγαίνει από τα σπλάγχνα της αστικής τάξης, αλλά συνάμα ίσως να είναι και ο πρώτος που καταδικάζεται να μην μπορεί να την δικαιώσει και να την λαμπρύνει στο έπακρο. Και τούτο διότι όπως επισημαίνει ο μεγάλος μας κριτικός Ανδρέας Καραντώνης *«τον αλυσόδεσε στην ηθική της, απαγορεύοντας στο πνεύμα του να ξεπεράσει την ασφυκτική της ατμόσφαιρα και να την κοιτάξει ως μέρος του κοινωνικού συνόλου.*

τα οικόσημά της, να περιγράφει με τη χλιδή και τους εύκολους έρωτές της υρισμού τις παλιές της δόξες».

Στη δεύτερη φάση της συγγραφικής του

δημιουργίας η οποία είναι και περισσότερο δικαιωμένη, ο αθηναίος συγγραφέας επιχειρεί στροφή στην ιστορική μυθιστοριογραφία, αποτυπώνοντας την εξελικτική πορεία του ελληνισμού από την άλωση της πόλης, μέχρι και την τραγωδία της Μικράς Ασίας και εστιάζοντας στην διαμόρφωση της εθνικής συνείδησης που τεχνουργείται στην κυριολεξία στο καμίνι της ιστορίας. Τα κυριότερα έργα αυτής της φάσης του Πετσάλη είναι οι **«Μαυρόλυκοι»**, **«Η καμπάνα της Αγίας Τριάδας»** και ο **«Ελληνικός Όρθρος»**. Και μέσα από αυτά ο συγγραφέας

επιχείρησε μια πανοραμική κάτοψη της μετά τον 15-ο αιώνα κοπιώδους ιστορικής πορείας του ελληνισμού. Επιλέγοντάς τα πιο εκλεκτά της επεισόδια για να αποδώσει το χρώμα της ιστορίας, αλλά και την φυσιογνωμία εκείνων των καιρών. Με τους «Μαυρόλυκους» - όπως υποβλητικά εννοεί τα γένος των ελλήνων - προσπάθησε να συλλάβει την μεταφυσική ουσία της Ελλάδος, σε μια κρίσιμη καμπή, όπου ο ελληνισμός ήταν σε ύφεση, σε κατάσταση νεκροφάνειας. Και έχοντας σαφείς επιδράσεις από την ιστορία του Κωνσταντίνου Παπαρρηγό-πουλου επεδίωξε να δώσει ενιαίο χαρακτήρα στην πορεία των ελλήνων. Το ανηφόρισμά τους από την νεκροφάνεια του 1500 μ.Χ. έως την ανάταση και την ηθική έξαρση από το εγερτήριο σάλπιγμα του Ρήγα. Διαβάζοντας τους «Μαυρόλυκους» ο αναγνώστης δονείται ηθικά από τον αγώνα, την ηρωική πάλη και την αδιάκοπη προσπάθεια του γένους για να ανακτήσει την ελευθερία του, αλλά και να ξαναβρεί τον πνευματικό βηματισμό του στο ιστορικό διηλεκές. Αγώνας και πάλη που άλλοτε εκδηλώνονται μυστικά και υπόγεια και άλλοτε εκρηκτικά και επαναστατικά. «Άλλοτε σαν παθητική αντίσταση στα στήθια του ταπεινού και άσημου ραγιά και άλλοτε σαν οργανωμένη ενέργεια ανατρεπτική» όπως επισημαίνει ο κριτικός μας Απόστολος Σαχίνης.

Στην «Καμπάνα της Αγίας Τριάδας» ο Θανάσης Πέτσαλης μέσα στο ζοφερό ιστορικοκοινωνικό πλαίσιο της κατοχής με την ευδόνητη ευαισθησία του, αλλά και τον λυρικό κραδασμό του, επιχείρησε αφενός μόν μια εξωτερίκευση της προσωπικής του δραματικής βίωσης των γεγονότων, αφετέρου μια μορφή προσωπικής αντίστασης, μέσω της καταφυγής στην ιστορία. Περιγράφει με αδρές γραμμές την πείνα, την στέρηση, τις διώξεις, την έξοδο στο αντάρτικο, τον εμφύλιο σπαραγμό των ελλήνων και μέσα από την εξαιρετη τοιχογραφία του της κατοχικής Ελλάδας, απευθύνει ένα πανεθνικό κάλεσμα για αντίσταση. Στον «Ελληνικό Όρθρο» ο Πετσάλης ξεδιπλώνει μια πιο αυστηρή ιστορική οπτική των γεγονότων της εθνικής παλιγγενεσίας του '21. Έτσι μας δίνει τα πρόσωπα και τις εξελίξεις στην αυστηρώς αντικειμενική τους διάσταση. Στο πραγματικό ιστορικό τους επίπεδο. Ούτε πιο πάνω, μα ούτε και πιο κάτω. Μιλάει για τα κατορθώματα των Ελλήνων, αλλά και τις μικρότητές τους, τον ηρωισμό τους, αλλά και την ηθική τους κατάπτωση, όταν προσβλημένοι από την αρρώστια της διεκδίκησης των εξουσιαστικών τιμαρίων, βυθίζονται στον εμφύλιο σπαραγμό. Έτσι απολήγει και αυτή η ηράκλεια συγγραφική δημιουργία του Πετσάλη των 1100 περίπου σελίδων, σε ένα έξοχο εθνικό ανάγνωσμα, που βρίσκει τη δικαίωσή του ως σπουδαία καταγραφή της εθνικής αυτοσυνειδησίας, «μέσα από τα παραδείγματα του παρελθόντος και τις πράξεις των προγόνων μας», όπως εύστοχα επισημαίνει ο Απόστολος Σαχίνης. Ο Θανάσης Πετσάλης- Διομήδης γεννήθηκε στην Αθήνα το 1904 σε μεγαλοαστικό περιβάλλον και ήταν ανεπιφύκτου του πρωθυπουργού της Ελλάδος Αλέξανδρου Διομήδη. Μετά από σπουδές στην Νομική Αθήνας και στο

Παρίσι, εργάστηκε στην Τράπεζα της Ελλάδος. Το 1977 εξελέγη τακτικό μέλος της Ακαδημίας Αθηνών. Απεβίωσε στην Αθήνα το 1995.

<https://bit.ly/3fBcFWm>